

архівних документів інші маловідомі сторінки історії української дипломатії. Адже тут – величезне “незоране поле” для дослідників (не рахуючи доби Гетьманату, тільки протягом 1919 р. було створено 5 посольств, 17 надзвичайних дипломатичних місій, 6 консульських установ, що представляли Україну в інших державах світу). Рецензоване видання за науковим рівнем та оформленням слугуватиме взірцем для наступних видань з історії української дипломатії.

Безперечно, книга стане в пригоді не лише історикам, але й слухачам Дипломатичної академії України при МЗС, студентам Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, багатьом читачам, небайдужим до історії свого народу, становлення української державності й утвердження України у світовому співтоваристві.

І.Н.Войцехівська (Київ)

Р.Офіцинський

Політичний розвиток незалежної України (1991–2004) в аспекті європейської ідентичності (на матеріалах періодики Заходу). – К.: Інститут історії України НАН України; Ужгород: Гражда, 2005. – 468 с.

Рецензована монографія доцента кафедри історії України Ужгородського національного університету Романа Офіцинського є однією з успішних спроб скрупульозного дослідження історичного процесу в нашій незалежній державі. Вона підсумовує інтенсивну кількарічну розробку вченим цієї проблематики, що засвідчують також його численні публікації в науковій періодиці.

Структура книги обумовлена авторським розумінням предмету дослідження й складається зі вступу, семи розділів, поділених на підрозділи та параграфи, висновків, списку джерел і додатків. У монографії зроблено аналіз базових складників європейської парадигми політичної історії незалежної України. Автор доводить, що політичні зміни 1991–2004 рр. не лише детерміновані внутрішніми потребами постсоціалістичної модернізації суспільства, а й корегуються через інформаційно-аналітичні, дипломатичні та зовнішньоекономічні інструменти розвинутих країн.

Дослідник намагався зібрати воедино низку взаємопов'язаних аспектів. З одного боку, ідеться про “вестернізаційний стандарт”, глибоко закорінений у масовій свідомості певного цивілізаційного поля. А, з іншого, україноцентрична історія незалежної України, написана Р.Офіцинським на західних джерелах, руйнує схоластичні схеми й нав'язані інтерпретації. Приміром, автором визначено основні дискусійні проблеми української історичної спадщини. Відповідно в 1991–2004 рр. на Заході помітна еволюція в напрямку відмови від колишніх довготривалих ідейних упереджень та стереотипів (генонцид, колабораціонізм).

Розглянувши історико-теоретичні узагальнення й увівши в науковий обіг корпус нових історичних джерел (ресурси Інтернету), Р.Офіцинський цілком доречно звернув детальну увагу на важливі аспекти українського державотворення в 1990-х та на початку 2000-х рр. Ним уведено до наукового обігу значний комплекс ґрунтовних публікацій періодичних видань Західної Європи й Північної Америки, що регулярно висвітлюють різні аспекти політичного розвитку незалежної України.

В інтерпретаціях автора домінують історичні коментарі, виконані на міждисциплінарному рівні та у взаємозв'язку з економічними, соціальними й культурними тенденціями. Тому адекватність застосованих назв і термінів на стику дисциплін гуманітарного циклу (історія, політологія, економіка, право, філософія) становить інтерес. Зокрема дано оригінальну трактовку співвідношення ключових понять “постсоціалістична”, “пострадянська” та “посткомуністична” фази розвитку, “європейська парадигма” й ін.

Дослідник розширив і суттєво доповнив науково встановлену систему соціальних фактів про хід політичних змін в Україні від дипломатичного визнання (грудень 1991 р.) до помаранчевої революції (листопад–грудень 2004 р.). Він заповнив фактологічні прогалини в історичному контексті (“мовна війна” 2000 р., закриття ЧАЕС, касетний скандал, візит Папи Римського 2001 р., розстановка сил та динаміка політичної боротьби 2003–2004 рр.).

Власне кажучи, це перше в історичній науці комплексне дослідження незалежної України через призму її відповідності закономірностям розвитку західної цивілізації. При цьому виявлено кореляційну специфіку між світовими процесами глобалізації й пошуками сучасними українцями нових форм ідентичності (національної, мовної, регіональної,

конфесійної). Також проаналізовано динаміку й вектори суспільної думки Заходу на різних етапах розвитку незалежної України (роззброєння, олігархізація, вибори).

Монографія гармонійно вписується в державні наукові та навчальні програми, що діють у вітчизняній системі вищої освіти й науково-дослідних установ. Маючи за плечима певний педагогічний досвід, автор із повним правом висловив доволі слушну пропозицію. Ідеться про те, щоб на історичних факультетах вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації запровадити окремий нормативний курс “Історія незалежної України” (3-й курс денного й 4-й курс заочного відділень). Штучність поєднання двох періодів (радянського й незалежного) нині є очевидною.

У сформульованій Р.Офіцинським проблемі поле історичних досліджень ще нагадує цілину. Приміром, провідні зарубіжні щоденні газети “The Financial Times”, “Neue Zürcher Zeitung”, “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, “Le Monde”, “The New York Times”, “The Washington Post”, “The Globe and Mail” тощо зачекалися на спеціальні українознавчі студії. Поряд із тим відзначимо декілька побажань, які б стали авторові в пригоді.

На нашу думку, варто було б зайняти чітку наступальну позицію при висвітленні історіографічного аспекту, тобто дати справді критичний зріз наявної наукової літератури. Бачимо там чимало випадкових публікацій, щедро профінансованих державою як “соціально значущі”. Рецензована книга значно виграла б, якщо б дослідник показав причинно-наслідкові зв’язки періоду, що досліджується, з попереднім. Ідеться про з’ясування результатів та наслідків української мирної революції 1989–1991 рр., що відлунюють і досі. Цьому можна було присвятити підрозділ чи параграф.

Загалом же рецензована праця доц. Р.Офіцинського заслуговує на увагу читацької аудиторії, оскільки виконана на належному кваліфікаційному рівні і є гідною відповіддю на підвищений суспільний інтерес до сучасної історії.

В.С.Задорожний (Ужгород)

Götz Aly

Hitlers Volksstaat. Raub, Rassenkrieg und nationaler Sozialismus. – Frankfurt am Main, 2005. – 444 s.

Гетц Алі

Народна держава Гітлера. Грабунок, расова війна й національний соціалізм. – Франкфурт-на-Майні, 2005. – 444 с.

Серед німецьких істориків, які вивчають похмурий і ганебний період історії своєї країни – 12 років нацистської диктатури – Гетц Алі посідає особливе місце, а його праці привертають увагу не тільки фахівців, але й широкої публіки. Так сталося і з цією книжкою – на неї відгукнулися мало не всі найпомітніші німецькі медіа. Книга Г.Алі “Народна держава Гітлера. Грабунок, расова війна й національний соціалізм” – це, безперечно, нова спроба тлумачення історичного феномена, відомого як “III райх”.

Г.Алі задався простим і цілком природним питанням: у чому причина багаторічних успіхів Гітлера, підтримки його величезною кількістю німців? Яким чином націонал-соціалізм домогся такого високого, сьогодні майже незбагненого, ступеня інтеграції суспільства?

Звичайно, істотною передумовою була насаджувана згори й навмисно розпалювана ненависть проти “неповноцінних”, “інородців”, “євреїв”, “більшовиків” та ін. Однак у попередні десятиліття німці були нею обтяжені не більше, ніж інші європейці, а їхній націоналізм не був більш расистським. Твердження про ранній розвиток у Німеччині своєрідного, притаманного лише їй “винищувального антисемітизму” й ненависті до “чужинців”, на думку Г.Алі, позбавлені сенсу.

Відповідь автора полягає в розумінні нацистського режиму як “послужливої (щодо переважної більшості німців – С.М.) диктатури”. Гітлер, гауляйтери, значна частина міністрів, статс-секретарів та ін. діяли як взірцеві політики-популісти, які постійно дбають про настрої керованих, щодня задаючись питанням – як домогтися їхнього задоволення, поліпшити їхнє самопочуття? Відтак вони щоднини купували їхнє схвалення або принаймні нейтралітет.

Програма “національного соціалізму” була не тільки пропагандистським гаслом – її реалізовували на практиці. Ось перелік переконливих заходів соціальної політики, здійснених до війни: запровадження оплачуваних відпусток для робітників та службовців; подвоєння числа неробочих днів; розвиток масового туризму, у тому числі для робітників; створення першої моделі дешевого “народного” авто; заохочення родин із